

A nyelvtani személyváltás a Héber Bibliában mint stilisztikai és vallási probléma

TURÁN TAMÁS

HUN-REN TK Kisebbségkutató Intézet / ELTE Hebraisztika

A bibliai nyelv egyik zavarbaejtő jelensége a megszólított személyek hirtelen váltása, főként isteni-prófétai egyenes beszédben, imákban, költői részekben. Ezzel a szerteágazó jelenséggel – melyet a Héber Biblia ókori fordításai gyakran eliminálnak, elsimítanak – a Biblia-tudomány csak igen részlegesen foglalkozott, anélkül, hogy arra bármiféle meggyőző átfogó magyarázattal vagy „elmélettel” szolgált volna.

Például (Lev. 19): „¹¹Ne lopjatok, ne hazudjatok, és csalással senki se károsítsa meg honfitársát! ¹²Ne esküdjetez hamisan nevemre, mert meggyalázod Istened nevét; én vagyok az ÚR!” Több – és többféle – személyváltással találkozunk az alábbi zsoldtár-szemelvényben is (Ps. 18): „²⁹Mert te gyűjtasz nekem méceszt, URam; az én Istenem fénysugarat küld nekem a sötétbe. ³⁰Veled a rablóknak is nekirontok; ha Isten segít, a kőfalon is átugrom. ³¹Isten útja tökéletes, az ÚR beszéde színingaz. Pajzsa mindazoknak, akik hozzá menekülnek. ³²Van-e Isten az ÚRon kívül? Van-e kőszikla Istenünkön kívül? ³³Isten ruház föl engem erővel, ő teszi tökéletessé utamat.”

Az említett jelenséggel kapcsolatban az ókori és középkori zsidó exegézis és nyelvészet sem állt elő átfogó magyarázatokkal, ugyanakkor sok olyan megfigyelést és értelmezést találunk ama irodalomban, amely a tudományos exegézis számára is tanulságokkal szolgálhat és kapcsolódási pontokat kínál.

Az előadás a – fenti első példához hasonló – egyesszám-többesszám-váltásokra koncentrál, amely jelenséget a Biblia-tudomány elsősorban a Deuteronomium kapcsán tárgyalt. Néhány jellemző rabbinikus hermeneutikai irányt és észrevételt mutatunk be, melyek többségükben az egyén és a közösség (mint az adott isteni-prófétai beszédek lehetséges célközönsége) viszonyában értelmezik a jelenséget. Ezek az értelmezések egyfelől vallásjogi (halakhikus) konzekvenciákat vonnak le az adott személyváltásokból, másrészt figyelemreméltó „pragmatikai” érzékenységet tanúsítanak.